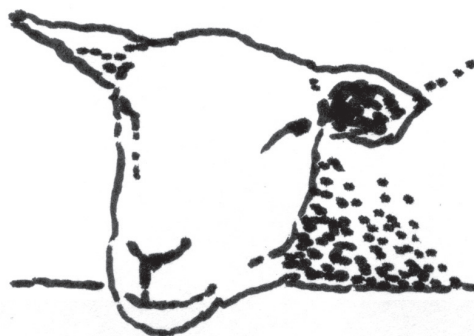

Schaap en herder

DICK VAN BODEGRAVEN

Schaap *en herder*

BIJBELSE WIJSHEID
OVER ZORGZAME LEIDING

TKV

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

Colofon

ISBN: 978-94-6369-312-7

© 2025 Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

Behoudens uitzonderingen krachtens de Auteurswet van 1912 mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Voor het maken van kopieën uit deze uitgave, ook voor zover toegestaan door de Auteurswet, zijn vergoedingen verschuldigd. Voor betaling van vergoedingen en voor toestemming voor het overnemen van gedeelten in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken wende men zich tot de uitgevers. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Illustraties en omslag: Theresia Koelewijn
Vormgeving binnenwerk: Andries Mol

Inhoud

Woord vooraf	7
Deel I Inleiding	11
1 Inleiding	13
Deel II Bijbelse feiten over schapen, lammeren en herders	31
2 Schapen en lammeren in de Bijbel: beschrijving en betekenis	33
3 Het beroep van herder in de Bijbel	49
Deel III Lam en Herder	65
4 Jezus als het Lam	67
5 God als de Herder	77
Deel IV Wij zelf als schaap en herder	87
6 Schapen hoeden als herdersopleiding tot leider van het volk	89
7 Trouwe en ontrouwe herders	99
8 De schapen kennen	109
9 De schapen hoeden en weiden	116
10 Dwalende schapen	125
11 De schapen bijeenbrengen en bijeenhouden	132

Woord vooraf

Meer dan veertig jaar arbeid ligt er achter me. Mijn eerste baan na mijn studie was inspecteur bij het Nederlands Texels Schapenstamboek (ik begon er in 1983) en mijn laatste baan directeur-bestuurder van een ouderenzorginstelling. Daartussen heb ik verschillende andere banen in de schapen- en veehouderij (23 jaar) en in de zorg (19 jaar) gehad. Terugkijkend kan ik meerdere zaken noemen die als een rode draad door deze periode hebben gelopen. Maar enkele thema's springen daaruit. Dat zijn schapen, leidinggeven (herderschap) en het omzien naar elkaar (zorg). Dit laatste thema had ook een centrale plaats in de tijd dat ik ambtsdrager was in onze kerkelijke gemeente.

In de loop van deze periode ben ik me steeds meer gaan afvragen wat de Bijbel over deze thema's zegt en hoe deze thema's en de Bijbel aan elkaar verbonden zijn. Door de individualisering van de samenleving en de 'individualistische mensvisie' zijn mensen in de laatste decennia steeds meer op zichzelf aangewezen geraakt en zijn ze over het algemeen minder zorgzaam voor elkaar. In de christelijke traditie is er verbondenheid tussen het Bijbelse beeld van de schapen en de zorg voor elkaar. En dat is ook het geval tussen de herder die zorg draagt voor een kudde en het omzien naar en oog hebben voor elkaar en het geven van leiding. In die verbondenheid is ieder mens daarbij altijd zowel herder (aandacht en leidinggeven) als schaap (zorg en aandacht ontvangen). In dit boek werk ik dat uit.

Het centrale thema is 'zorgzaam zijn voor elkaar'. Dit omvat aandacht aan elkaar geven en aandacht ontvangen (een cirkel van aandacht). Het Bijbelse beeld van de herder met zijn kudde geeft ons veel lessen om beide aspecten van zorgzaamheid beter te duiden. Een

bijzondere plaats neemt Psalm 23 in. In deze psalm, ook wel ‘de herderspsalm’ genoemd, spreekt David tot God en ziet hij zichzelf als een schaap. Na dit voorwoord en na ieder hoofdstuk wordt een vers van deze psalm in een kader uitgewerkt.

De teksten uit de Bijbel komen uit de Herziene Statenvertaling. Waar ik in dit boek de lezer aanspreek met ‘hij’ of ‘hem’, doel ik daarmee op alle mensen in de samenleving. Passende citaten, anekdotes of bijzondere stukjes zijn omkaderd en in afwijkende lay-out weergegeven. Alle hoofdstukken sluiten af met enkele vragen ter overdenking voor jezelf of ter bespreking in een groep.

Ik hoop dat de lezer verrast wordt met nieuwe inzichten uit de Bijbel over het herdersleven met de schapen en Gods betrokkenheid hierbij. En dat deze inzichten ons helpen naar elkaar om te zien. Ik hoop dat de lezer hierin toegerust wil worden om dit in de praktijk te laten groeien. Dit boek wil daarbij helpen. Ook met nieuwe perspectieven voor de invulling van herderschap als vorm van leiderschap.

Mijn dank gaat in de eerste plaats naar God die mij met Zijn Heilige Geest heeft geïnspireerd en geleid bij het overdenken en vormgeven van dit boek. Daarnaast dank ik in het bijzonder enkele mensen die een concept van dit boek hebben willen lezen, te weten de oud-predikant van de hervormde gemeente in Bennekom ds. J. van Dijk en Christina van Uffelen, Rick Paul en Harm Kieskamp van de lees- en studiekring van onze gemeente. Ik heb veel gehad aan jullie reacties. Ook de medewerkers van uitgeverij Buijten & Schipperheijn hartelijk dank voor jullie bijdrage en inzet om dit mooie boek te laten verschijnen.

Dick van Bodegraven
Bennekom, april 2025

PSALM 23 VERS 1A

De HEERE is mijn Herder

Psalm 23 beschrijft alle eigenschappen van God als Herder. Als David spreekt over zijn God, dan vergelijkt hij Hem met een herder die voor hem zorgt en die hij dicht bij zich weet. David heeft deze psalm niet vanuit het perspectief van een herder geschreven, maar als een van de schapen, onderdeel van de kudde. Hij ziet zichzelf als een schaap, als een zwak, kwetsbaar mens. Als iemand die niet zonder bescherming en leiding kan. Hij zingt van de HEERE als zijn Herder. Door genade mag hij zich een schaap van de kudde van deze grote Herder weten.

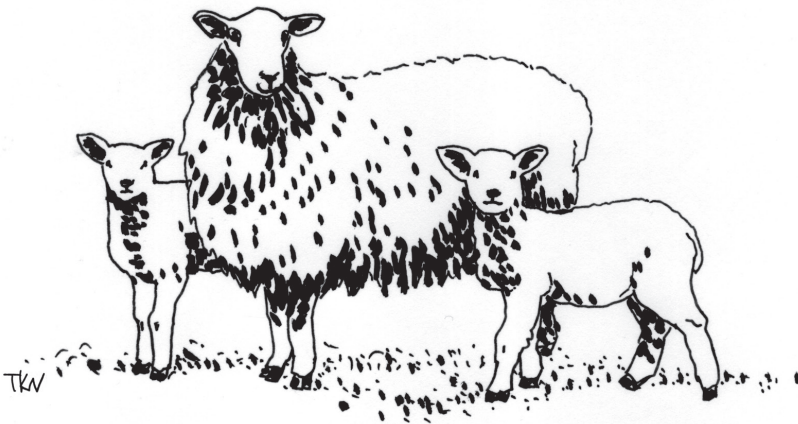
David, een herderszoon, was zelf herder geweest. Hij hoedde als jongeman de kudde die zijn vader aan hem had toevertrouwd. Met de kudde trok hij in het gebied rond Bethlehem in Judea. Waarschijnlijk heeft hij in deze tijd Psalm 23 geschreven. Hij wist uit eigen ervaring dat een goede herder over zijn schapen waakt en de kudde beschermt. Niets was hem te veel. David zegt dat God zo'n Herder is. Wat David als herder betekende voor zijn kudde, betekent God voor hem. Daarom begint Psalm 23 met een uitroep van vertrouwen en vreugde: 'De HEERE is mijn Herder'. Hij is voor David persoonlijk een Herder in alle omstandigheden. Al die jaren die David in zijn eentje met God had doorgebracht, hadden hem een onwankelbaar geloof geschonken. Er was een diepgaande, intieme en praktische relatie tussen hem, een menselijk wezen, en zijn God ontstaan.

Hoe is dat voor jou? Behoor je Hem werkelijk toe? Onderwerp je je aan Zijn gezag? Heb je rust en vrede omdat je Hem toebehoort? Omdat je Jezus Christus kent als de goede Herder, die niet alleen bereid is om Zijn leven te geven voor Zijn schapen, maar dit als enige ook daadwerkelijk heeft gedaan, om ook jou het leven te schenken in al zijn volheid. Wat een diepe vreugde geeft het om Hem toe te behoren, om dankzij Hem te gedijen en tot bloei

te komen, wat het leven verder ook brengt. Wat een vreugde als je dit naar mensen om je heen uitstraalt. Als je in je contact met mensen om je heen iets mag laten zien van wat voor jou het belangrijkste is en wat je anderen van harte gunt.

DEEL I

Inleiding

Inleiding

De wolf zal met het lam verkeren

Het citaat 'de wolf zal met het lam verkeren' is uit de Bijbel afkomstig. De profeet Jesaja (11:6-9) wil hiermee aangeven dat er ooit een tijd van vrede komt, waarin zelfs dieren die nu elkaars vijanden zijn vreedzaam naast elkaar zullen leven. Het is nu niet voor te stellen, zeker niet bij een lam dat, meer nog dan het schaap, het toonbeeld van weerloosheid en kwetsbaarheid is (vgl. 1 Sam. 7:9; Jes. 40:11). Het beeld is iets anders verwoord in Jesaja 65:25, waar staat: 'Een wolf en een lammetje zullen gezamenlijk weiden.' Wat een mooi beeld van een hoopvolle toekomst, een toekomst van vrede en vriendschap!

De mens in relatie tot de ander in onze tijd

Zelfredzaamheid

In onze samenleving lijkt iets wezenlijks op de achtergrond te zijn geraakt of zelfs verloren te zijn gegaan in de relaties tussen mensen. Mensen lijken zich steeds minder voor anderen verantwoordelijk te voelen waardoor velen op zoek zijn naar geborgenheid, erkenning en contact. Bekend is de drieslag vanuit de regering: zorg voor jezelf en red jezelf; als dat niet lukt, schakel dan burens, vrienden en familie in; als dat niet voldoende is, schakel dan pas professionele hulp in. Jezelf handhaven en jezelf redden staat dus centraal. En afhankelijkheid zijn is niet populair en wekt medelijden op. De genoemde drieslag heeft

ook een andere kant: we hebben niet meteen recht op zorg als er iets aan de hand is. De laatste tientallen jaren hebben we in Nederland gedacht dat we recht op zorg hebben. Hierdoor is het zorgstelsel sterk gegroeid en zijn er veel mensen geholpen. Maar er was ook een schaduwzijde, zoals de enorme kostenstijging van de zorg in Nederland en het groeiend aantal medewerkers dat nodig is om de zorg te kunnen verlenen.

Elkaar helpen en afhankelijk zijn van elkaar zijn we kwijtgeraakt. Afhankelijk van elkaar zijn vraagt erom dat je jezelf kwetsbaar opstelt, wat veel mensen moeilijk vinden. We leven in een tijd waarin we denken dat alles maakbaar is, waarin je jezelf ontwikkelt en je jezelf 'in je kracht zet'. Hulp moeten accepteren voelt als een blamage. En als we dan toch echt hulp nodig hebben, gaan we liever naar een anonieme professionele hulpverlener dan naar een vriend. De vraag is echter: maken zelfredzaamheid en autonomie ons wel zo gelukkig?

Technische invalshoek is leidend

Een andere trend is dat het volgen van regels, protocollen en systemen in de samenleving steeds belangrijker is geworden, waardoor mensen vervreemd raken van wat ze ten diepste willen doen of hoe ze behandeld willen worden. Dat zie je in veel sectoren in de samenleving. Bijvoorbeeld in de zorg is er een grote zucht om het proces te beheersen; dit leidt tot standaarden en protocollen en het sturen op meetbare resultaten. Dit heeft grote effecten op de zorgvrager en de zorgverlener. Een zorgvrager moet bijvoorbeeld veel documenten aanleveren om een indicatie voor zorg te krijgen. Een zorgverlener moet veel administratie bijhouden. Deze instrumenten lijken een doel te zijn geworden in plaats van een middel.

Daarnaast is er een behoorlijke ontwikkeling in schaalgrootte geweest. Vroeger was de zorg meer kleinschalig in een dorp of een wijk georganiseerd. Tegenwoordig is het veel grootschaliger, met grote ziekenhuizen en zorginstellingen, waardoor de zorg meer op afstand is.

De trend van schaalvergroting zien we in tal van sectoren. Deze heeft geleid tot het ontstaan van ketens met meerdere organisaties, met ieder hun eigen belang. Er zijn meer tussenlagen gekomen, wat

tot gevolg heeft dat we, waar we vroeger meer op basis van vertrouwen handelden, een samenleving hebben gekregen die veel meer vanuit wantrouwen handelt. Dit heeft grote juridisering tot gevolg.

Is de gezondheidszorg zo ingericht dat patiënten, bewoners en cliënten alleen vaktechnisch correcte zorg krijgen, of hebben ze het gevoel dat professionals hen werkelijk zien staan? Want daar komt erkenning krijgen uiteindelijk op neer: bestaan in de ogen van anderen. Ervaren van betekenis te zijn is van essentieel belang.

Een zorgverlener kan de hele dag druk zijn met een zorgvrager, maar niet werkelijk naar hem omzien, terwijl de zorgvrager juist daar behoefte aan heeft. Dat betrokkenen over en weer erkentelijkheid schenken en ontvangen. Het uiteindelijke doel van zorg is niet een ziek onderdeel oplappen, maar de ander nabij zijn in zijn lijden en kwetsbaarheid.

Het is goed als er niet alleen erkenning voor de zorgvrager is, maar ook aandacht van de zorgverlener. Van hem wordt een professionele houding verwacht. De professionalisering en verzakelijking van de zorg kunnen er toe leiden dat een zorgverlener in zijn werk drukervaart die hij niet makkelijk na afloop van de dienst kan loslaten. Daar moet aandacht voor zijn.

(On-)gelijkwaardige relatie tussen mensen

Als het goed is zien we naar elkaar om in een gelijkwaardige relatie, maar er kan ook sprake zijn van een ongelijkwaardige relatie. Dat is bijvoorbeeld in de opvoeding tussen ouders en kinderen, in de kerkelijke gemeente tussen ambtsdragers en gemeenteleden en in een werksituatie tussen leidinggevende en medewerkers het geval. Soms heeft de ongelijkwaardige relatie een informeel karakter, terwijl ze in de werksituatie bijna altijd een formeel karakter heeft. In deze situatie in het bijzonder, maar ook in de andere situaties stelt dat voorwaarden aan de verantwoordelijkheid, het gedrag en de houding van de mensen die boven de anderen zijn geplaatst. Denk hierbij aan een goede balans tussen het eigen belang en het belang van de ander, aan dienen zijn en de ander op het oog hebben.

Hulp ontvangen vanuit een christelijke invalshoek

Vanuit de christelijke traditie is er ook inspiratie en stof voor kritische reflectie. De zeven werken van barmhartigheid zijn zeer bekend en zij hebben alle een min of meer zorgzaam aspect waarbij verbinding met en afhankelijkheid van elkaar centraal staan. Er is theologisch gezien een relatie tussen de manier waarop God zich over mensen ontfermt en mensen zich vervolgens, in het spoor van God, over elkaar ontfermen. Dit werkwoord 'ontfermen' geeft aan dat er sprake is van nood en behoefte. De ene partij redt het niet alleen en de andere partij komt, liefdevol, te hulp. Enkel en alleen voor zover het met liefde gebeurt, is dat te hulp komen niet vernederend. Immers liefde heeft iets van afdalen, iets van gelijkheid en plaatsvervangend zijn. Denk aan de voetwassing door Jezus.

Hier begint het te wringen, want onze tijd drijft op het ethos van gelijkheid en daarin past dit type afhankelijkheid niet. We hebben grote moeite met ongelijkheid, we zijn allergisch geworden voor asymmetrische verhoudingen tussen mensen – en misschien zelfs wel tussen de mens en God. Daar is overigens wel een goede reden voor, want degenen die tot een halve eeuw geleden afhankelijk waren van de liefdadigheid hebben dat vaak als betuttelend en vernederend ervaren. Naar die situatie willen we niet terug.

De gever staat voor de uitdaging om aan de ene kant barmhartig te zijn zonder de ander neer te drukken en zichzelf te verheffen, en om aan de andere kant open te staan voor wat de ander hem te geven heeft. De uitdaging voor de ontvanger van barmhartigheid is het aanvaarden van hulp en steun (laat ik me helpen, ben ik bereid hulp te aanvaarden, ontferming te ontvangen, van genade te leven?), in de wetenschap het zonder de ander niet te redden, maar met behoud van zelfrespect. Niet bereid zijn om hulp te aanvaarden kan ingaan tegen de weg die God met je gaat. Hulp aanvaarden is soms ook 'uithouden' of 'verduren'.

De zeven werken van barmhartigheid

De christelijke traditie kent de 'werken van barmhartigheid'. De eerste zes werken zijn ontleend aan de woorden van Jezus, zoals opgetekend in Mattheüs 25. Het zevende werk is hier in de Middeleeuwen door de kerk aan toegevoegd.

De hongerigen te eten geven

De dorstigen te drinken geven

De naakten kleden

De vreemdelingen herbergen

De zieken bezoeken

De gevangenen bezoeken

De doden begraven

Roep om erkenning

In de samenleving wordt een rooskleuriger beeld geschetst rondom ziekte en het ouder worden dan de werkelijkheid vaak laat zien. In deze omstandigheden zijn er vaak beperkingen, er is lijden en vaak ook eenzaamheid. De vraag is of we dit willen erkennen zonder het direct te kunnen oplossen. Willen we staan naast mensen die hiermee te maken hebben, het met hen uithouden en een poosje met hen meelopen op hun levensweg? Erkenning van moeite en pijn kan heilzaam zijn. De aanwezigheid van een ander die je moeite ziet en het hierin met je uithoudt, is kostbaar.

Om een leven te leiden is meer nodig dan zelfhandhaving en zelfredzaamheid. Of is dit laatste juist niet nodig? Het is ook belangrijk om er in de ogen van anderen toe te doen, én om zelf iemand te zijn die bepaalt of anderen ertoe doen. Mensen zijn, ook in de zorg, over en weer afhankelijk van elkaar. Het doet ertoe hoe mensen tegen elkaar aankijken en of ze elkaar 'zien staan'. Dit over en weer 'in elkaars ogen bestaan' is de dynamiek van erkenning. Erkenning' komt ten goede aan tevredenheid, voldoening en kwaliteit en zal het leven menswaardiger en zinvoller maken.

Om zich een mens te voelen, moet men de gewaarwording hebben dat de ander hem opmerkt en ziet, dat de ander ertoe doet en meetelt,

dat die een naam en gezicht heeft. En in die relatie tot elkaar hebben we ruimte en vertrouwen nodig om onszelf te zijn en om te handelen. Dat geldt vooral in de mensgerichte beroepen. Als het goed is, werken in deze beroepen mensen die andere mensen dienen vanuit menselijke goedheid. Een goedheid waarvan je mag verwachten dat die overal doorheen schijnt en herkenbaar is.

Naar samenredzaamheid en zorgzaamheid

Het wordt steeds duidelijker dat het spoor van zelfredzaamheid doodloopt. Het is daarom verheugend dat er een tegenbeweging op gang komt die te duiden is als 'Van zelfredzaamheid naar samenredzaamheid; naar een samenredzame gemeenschap met het gewone leven als basis'. Daarin hebben zorgzaamheid en het omzien naar elkaar een belangrijke rol. In de christelijke traditie staat het Bijbelse beeld van de herder en de schapen voor zorgzaamheid. De 'herder' weet zich verantwoordelijk voor de ander en voor diens welzijn. Hij ziet de ander met ogen en een hart vol bewogenheid en liefde. Daarbij behoren de kwetsbare en zwakke schapen een speciale plaats te ontvangen. Het gaat erom dat mensen die door deuken en scheuren in hun levensgeluk zijn getekend – kwetsbare, gehavende en misdeelde mensen – opnieuw vertrouwen en geborgenheid ervaren. Dat ze niet worden geïsoleerd en gestigmatiseerd, niet in de hoek gedrukt.

Uit het beeld van de herders en hun schapen uit de Bijbelse tijd zijn lessen te trekken voor de manier waarop mensen naar elkaar kunnen omzien en oog kunnen hebben voor elkaar; voor de manier waarop ze elkaar kunnen dienen, het leven met elkaar kunnen delen en onderlinge zorg kunnen realiseren. Dit kan gestalte krijgen voor mensen onderling in de samenleving, in de zorgsector en ook in de christelijke gemeente. Voor christenen staat daarbij de roeping van de goede Herder centraal, namelijk om in gehoorzaamheid aan Zijn Woord oog te hebben voor elkaar en gestalte te geven aan de onderlinge liefde in het koninkrijk van God (Joh. 15:9-17). Christen-zijn betekent een leven met God, maar ook een leven in gemeenschap met elkaar.

Omzien naar elkaar is een Bijbelse opdracht. Zeker onder christenen zou geen eenzaamheid mogen voorkomen. Toch is daar geregeld

sprake van. Eenzaamheid is geen individueel probleem, maar een complex probleem van de samenleving. Mensen die zich niet gezien weten, kunnen zich zomaar overbodig te voelen.

De mens in relatie tot de ander in de Bijbelse tijd

Nomadische leefwijze

Al minstens 6000 jaar houdt de mens schapen. Vanaf het begin van de Bijbel lezen we dat het leven plaatsvond in een agrarische cultuur met een samenleving van herders en nomaden. Eerst waren er de nomadisch levende volken die veel schapen en andere dieren hielden. Hun bestaan was soms geheel afhankelijk van schapen, die door hun soberheid en vermogen zich aan uiteenlopende klimaten en vegetaties aan te passen voor hen onmisbaar waren. De nomaden hadden weinig bezittingen en verdeelden met elkaar de buit van de jacht.

Tijdens de droge perioden van het jaar trokken ze met hun kudden van de ene plaats naar de andere, op zoek naar water en voedsel. Het vee van de herders was een waarborg voor leven en welzijn en de rijkdom van een persoon werd afgemeten aan de omvang van zijn kudde. Zo leefden ook mensen als Abraham, Izak en Jakob. Zij zijn voorbeelden van nomadische herders. Zij kenden uit eigen ervaring het nomadische bestaan met het herderschap, het hoeden van de kudde. Hun herderschap stond aan de basis van het ontstaan van Israël. Zo werden het herderschap en het bestaan van Israël aan elkaar verbonden.

Na de uittocht uit Egypte en de terugkeer in het beloofde land ontwikkelde de landbouw zich en verdween het nomadische bestaan naar de achtergrond. Die ontwikkeling naar een agrarisch bestaan had tot gevolg dat de mensen nauw betrokken waren bij de invloed van de natuur op de groei van dieren en planten. In de Bijbel vinden we dan ook vele verwijzingen naar het boerenleven en naar de wijze waarop de mensen met elkaar samenleefden en voor elkaar zorgden. Het leven speelde zich af in en rond het huis; daar concentreerde zich onderwijs, werk en vrije tijd. Zo werd een samenleving in gemeenschappen gevormd in de sfeer van helpen en geholpen worden. In het Israël van de Bijbel was het

gemiddelde gezin groot en patriarchaal. De uitgebreide familie bestond uit drie generaties die samenleefden. In deze samenleving bleef het bezit van een kudde schapen een belangrijke bron van inkomsten.

Veel beelden in de Bijbel zijn ontleend aan de planten- en dierenwereld. Ook de leiders die in de Bijbel worden beschreven, woonden en werkten in het midden van een agrarische samenleving. In het begin van de Bijbel wordt gesproken over herdersvorsten die veel groot- en kleinvee hadden, zoals Abraham en Lot (Gen. 14) en over veel medewerkers beschikten. Abraham was een rijke nomadische herdersvorst met veel bezittingen. Ook had hij meerdere herders in dienst.

Schapen en herders hebben in een groot deel van de Bijbel een belangrijke betekenis. Letterlijk, maar vooral ook in de beeldspraak en symboliek.

Herders

Bescherming

De beeldspraak van een herder die er met zijn schapen opuit trekt, komt uit de hoofdzakelijk agrarische samenleving van het oude Israël. In het Oude Testament wordt het volk Israël vergeleken met een kudde (Ps. 77:21; 78:52). God is de Herder die Zijn volk hoedt en weidt (Gen. 48:15; 49:24; Ps. 23:1; 79:13; 80:2; 95:7; Jes. 40:11; Jer. 31:10). Van deze Herder wordt gezegd dat Hij aan het hoofd van de kudde gaat en leidinggeeft aan de schapen. Hij wijst de weg en baant de weg. Hij brengt de schapen naar de weidegronden en voert ze naar rustplaatsen waar geen gebrek aan water is. Hij verzorgt de zieke, zwakke en kreupele dieren. Hij laat de achterblijvers niet in de steek, maar besteedt daar extra zorg aan. De Herder gaat op zoek naar de schapen die weggedwaald zijn en buiten de kudde de ondergang tegemoet gaan. Ook geeft Hij bescherming met de herdersstaf. Hij vecht met de roofdieren die erop uit zijn de schapen te roven en te doden. Hij verzamelt de schapen uit de verstrooiing – een beeld voor de ballingschap – en maakt er een kudde van. Met deze beelden worden Gods trouw, Zijn zorg, leiding en bescherming getekend.

Het Oude Testament past de beeldspraak van de herder niet alleen op God toe. Ook de politieke en militaire leiders van Israël worden met herders vergeleken. Zij zijn echter niet altijd goede herders voor het volk. De profeet Ezechiël laat zien hoe Israël te lijden heeft onder de ontrouwe, slechte herders. Zij weiden zichzelf (Ez. 34:2) en verwaarlozen de kudde. Ook de profeet Jeremia heeft harde woorden aan het adres van herders die hun schapen verwaarlozen en ze verloren laten lopen. God is voor Zijn volk de goede Herder. Hij wil voor Zijn volk betrouwbare herders.

Het Nieuwe Testament laat zien dat Jezus de goede Herder is. Daar wordt de Heere Jezus getekend als de Herder bij uitstek. Deze Herder handelt niet op eigen initiatief. Hij weet zich gezonden door de Vader (Mat. 15:24). Het zoeken van wat verloren en verdwaald is geraakt, is voor Christus een goddelijke opdracht, waarin Hij de liefde van Zijn Vader zichtbaar maakt.

Herderschap

In de Bijbel is het beroep van herder een geliefd beeld voor goed leiderschap, de herder als metafoor. Wie goed voor zijn kudde zorgde, wie oog had voor elk dier in zijn stal, wie geen enkel schaap aan zijn lot zou overlaten, zou ook goed voor mensen kunnen zorgen. Zo iemand zou ook oog hebben voor de mensen om hem heen. Job was zo'n man, zoals zijn vrienden in Job 4:1-4 dat benoemden.

Het beeld van de herder wordt gebruikt om duidelijk te maken wat een leider moet doen, hoe hij moet handelen en hoe hij met anderen moet omgaan. We noemen deze leiderschapstijl 'herderschap'. In dit boek worden op verschillende plaatsen aspecten van dat herderschap uitgewerkt. Volgens de leiderschapsliteratuur zitten in het herderschap veel elementen van het zogenoemde dienend leiderschap. In het dienend leiderschap zien we veel van het beeld van de herder.

Dat beeld wordt in de Bijbel vaak gebruikt voor een koning of een leider die goed zorgt voor zijn volk, zijn kudde. Ook wordt het gebruikt om duidelijk te maken wat een leider moet doen. Herder werd je niet zomaar. De omgang met schapen was heel geschikt om het voor leiderschap benodigde geduld te leren. Schapen zijn immers dieren die

zomaar kunnen wegelopen. Juist rond herderschap is er uit de Bijbel veel te leren over hoe we dienend kunnen zijn naar anderen.

Herderlijk rentmeesterschap

Vanaf David is het herderschap definitief het beeld geworden van het leiderschap over het volk van God. Herderschap en leiderschap werden aan elkaar verbonden. Deze verbondenheid gebruikt God om te laten zien hoe Hij het koningschap in Israël bedoelde. God koos David om koning van Zijn volk te zijn zoals hij ooit herder was van zijn kudde. God gaf David de opdracht om Zijn volk te 'weiden'. Dat wat geweid moest worden, wordt omschreven als het volk van God, maar ook als het erfdeel. Het gaat dus om herderlijk rentmeesterschap. De koning is in Bijbels licht een herder die voor zijn schapen zorgt.

Het woord 'herder' is het beeld voor de leiders van Gods volk geworden. Na David wordt ieder die in Israël tot leiderschap wordt geroepen 'herder van het volk'. Een herder die door de Schepper is aangesteld om al het geschapene te behoeden en te bewaren en ook te verhoeden dat het verloren gaat. Gaandeweg wordt het woord 'herder' in geloofstaal steeds sterker geladen: 'De HEERE is mijn Herder, mij ontbreekt niets,' zingt Psalm 23.

In het Oude Testament zegt God tegen David: je zult mijn volk weiden (2 Sam. 5:1-5). Het is een beeld met dynamiek (herders reizen en leiden hun kudde), met stemherkenning (het volk kent de stem van de Herder), met intimiteit (het volk komt tot rust als het weet dat een Herder over hen waakt), en met veiligheid (de Herder ziet het gevaar).

Jezus als Herder

In het Oude Testament staat het beeld van de herder en de schapen voor de relatie tussen God en Israël. Dit beeld wordt in het Oude Testament ten minste tweeëndertig keer gebruikt. In het Nieuwe Testament gebruikt de Heere Jezus meerdere keren het beeld van de herder en zijn schapen. Hier staat het voor Christus en de gemeente en ook voor Christus en de verloren schapen van het huis van Israël. In het Nieuwe Testament wordt het herderschap verbreed. Eerst is er de concentratie op Christus, de goede Herder. In Johannes 10 legt Jezus met

het beeld van de goede Herder uit wat Zijn identiteit en Zijn taak is (vergelijk Ez. 34). In Jezus' tijd waren er nog steeds veel herders. Jezus gebruikte vaak de eigenschappen van een herder om belangrijke lessen duidelijk te maken.

In dezelfde lijn wordt ook in de brieven in het Nieuwe Testament gesproken over de leiders van de kerk als herders. De leiders zorgen voor hun gemeente als herders voor hun kudde. Ook zegt Jezus van zichzelf dat Hij de goede Herder is, die omziet naar Zijn schapen (Joh. 10:11-16). Onder deze Leider zal het volk in vrede leven, overvloed kennen en veilig zijn. Dan waaiert het uit naar Petrus en naar de gemeente: de aansporing over elkaar te waken en naar elkaar om te zien.

Het is opvallend hoe vaak in de Reformatie het Bijbelse beeld van de herder en de kudde gebruikt is voor de relatie tussen de dienaren van het Woord en de gemeenten.

Werkers in Gods koninkrijk

Het woord 'herder' mogen we betrekken op alle werkers in Gods koninkrijk, in de kerkelijke gemeente en ook tussen mensen onderling in de samenleving en in de zorg voor kwetsbare en oudere mensen (1 Petr. 5:1-4). Het beeld van de herder wijst op de meest fundamentele relatie tussen God en Zijn volk Israël, en tussen God en ons.

Het beeld van de herder en de kudde spoort ons aan om alert en waakzaam te zijn. In de Bijbel is de kudde het beeld van een kwetsbare gemeenschap, die gemakkelijk verstrooid wordt en waar de wolven op loeren. De individualisering in de samenleving en de toenemende eenzaamheid onder christenen versterken die kwetsbaarheid.

Pastoraat

Alle vormen van omzien naar elkaar in een christelijke organisatie of in een kerkelijke gemeente vinden hun uitgangspunt in wat Jezus zegt: 'Ik ben de goede Herder' (Joh. 10:11). Zowel in de kerkelijke gemeente als in de verpleeghuiszorg kennen we het woord 'pastoraat'. Dit woord is afgeleid van 'pastor' – Latijn voor 'herder'. Pastoraat is iets anders dan hulpverlening, waarin het al gauw om zelfaanvaarding en zelfbevestiging gaat, al heeft de christelijke hulpverlening ook een

ander perspectief op basis van wat de Bijbel ons aanreikt. Pastoraat wil mensen verbinden met de Heere Jezus. Om pastorale zorg te kunnen verlenen, moeten we leren kijken met de ogen van de Heere Jezus. Het pastoraat krijgt dan vorm in het bijstaan en begeleiden van de ander, in het vermanen en toerusten. Maar ook in het helen en troosten van de ander. Troosten lijkt iets kleins. De essentie van troost is dat we de kwetsbare laten weten dat hij er niet alleen voor staat. Iedereen kan op zijn eigen manier troosten.

Schapen

Weerloze dieren

Schapen zijn weerloze dieren omdat zij zich niet of nauwelijks kunnen verdedigen, en dat geldt in nog sterkere mate voor lammeren. De spreekwoordelijke weerloosheid van schapen en lammeren maakt deze dieren tot geliefde symbolen om zowel de kwetsbaarheid van het menselijk bestaan in het algemeen als de zwakheid van individuele mensen tot uitdrukking te brengen. In hun hoogmoed en hun machtswellust menen velen God naar de kroon te kunnen steken. Uiteindelijk blijken alle grote woorden vergankelijk en zijn zij 'als schapen die geen herder hebben' (Num. 27:17; 1 Kon. 22:17; Ez. 34:5; Mark. 6:34). Zonder die herder is de kudde reddeloos verloren (Zach. 13:7; Mat. 26:31).

Deze weerloosheid en de argeloosheid van schapen en lammeren maken deze dieren tot veelzeggende symbolen van het menselijk lijden: 'Ik was als een argeloos lam dat ter slachting wordt geleid, want ik wist niet dat zij tegen mij plannen bedachten' (Jer. 11:19). In verband met de lijdende Knecht van de HEERE wordt gezegd: 'Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons ieder naar zijn eigen weg; maar de HEERE heeft de ongerechtigheid van ons allen op Hem doen neerkomen. Toen betaling geëist werd, werd Hij verdrukt, maar Hij deed Zijn mond niet open. Als een lam werd Hij ter slachting geleid; als een schaap dat stom is voor zijn scheerders, zo deed Hij Zijn mond niet open' (Jes. 53:6-7).